

מבט על, גיליון 336, 22 במאי 2012

מתחים בטריפולי: המשבר הסורי והשפעתו על לבנון

בנדטה ברטי

בימים האחרונים אירעו התנגשויות אלימות באזור טריפולי, העיר השנייה בגודלה בלבנון, הממוקמת בצפון המדינה, בין התומכים העלאוויים של המשטר הסורי לבין התומכים הסונים בכוחות האופוזיציה האנטי-סוריים. על רקע ההנחה הרווחת ולפיה לבנון הייתה חסינה עד כה לאירועי ה"אביב הערבי", הסלמה אלימה זו הפתיעה משקיפים רבים. למעשה, ההיפך הוא הנכון: התהפוכות האזוריות הנמשכות הורגשו בלבנון במלוא עוזן. הדבר נכון במיוחד ביחס להשפעה המקומית של המשבר הסורי המתמשך. השתלשלות האירועים בסוריה השפיעו על לבנון במידה רבה, בעיקר בשל היחסים הגיאו אסטרטגיים ההדוקים לאורך השנים בין שתי המדינות שבאו לביטוי בתחומי הכלכלה והפוליטיקה.

האלימות בסוריה השפיעה לרעה על ביטחונה וציבונה של לבנון. לא רק בגלל הזרם הבלתי פוסק של פליטים, המבקשים מקלט בתוך גבולותיה של לבנון, אלא גם בשל אירועים חוזרים ונשנים של ירי אל מעבר לגבול בידי הצבא הסורי, החטיפות החוזרות ונשנות של מתנגדי משטר סוריים, המתגוררים בלבנון והעלייה במקרים של הברחת נשק אל מעבר לגבול. יתרה מזאת, בשל הקשר ההדוק בכלכלתן של שתי המדינות, העיצומים שהוטלו על סוריה והמשבר הכלכלי הפנימי בה נתנו את אותותיהם גם בכלכלה הלבנונית.

המשבר בסוריה גרם גם לסדקים בממשלה הלבנונית פנימה, בדמות התייצבותן האיתנה של המפלגות השיעיות, חזבאללה ואמל, מאחורי הנשיא אסד, בניגוד לחברים אחרים בקואליציה, לרבות ראש הממשלה, נאגיב מיקאטי, והמנהיג הדרוזי, וואליד ג'ומבלאט, אשר הפגינו התלהבות פחותה בהרבה כלפי שלטונו של אסד. מחלוקות פנימיות בקואליציה פגעו בצורה קשה ביעילותה של הממשלה המכהנת.

עם זאת, תוצר הלוואי החמור ביותר של המשבר הסורי, הוא העלייה הנוכחית במתחים הבין-עדתיים. העימותים האלימים שהתרחשו בטריפולי בתקופה האחרונה מציגים חברה מסוכסכת ומקוטבת, המתאפיינת בשסע הולך וגדל בין הסונים לבין השיעים. במצב שבו הקהילה הסונית תומכת ברובה בכוחות המתנגדים לאסד ואילו השיעים עומדים מאחוריו, המשבר הסורי דרדר עוד יותר את היחסים הפוליטיים העכורים ואת התהום הפעורה בין העדות.

הסבב האחרון של העימותים הבינעדתיים התפרץ ב-12 במאי 2012, בעקבות מעצרו של האסלאמיסט הסוני שאדי אל-מולאווי בידי מנגנון הביטחון הכללי בלבנון (GSD). הביטחון הכללי קבע כי אל-מולאווי היה מעורב בתמיכה בפעילויות טרור נגד משטר אסד, טענה שנדחתה במידה רבה בידי הקהילה הסונית המקומית. הקהילה טענה, מצידה, כי הוא נעצר שלא בצדק בשל תמיכתו בכוחות האופוזיציה נגד אסד. אכן, מספר רב של פוליטיקאים סונים התבטאו נגד מעצרו של הטרוריסט לכאורה, והטילו ספק ביחס למניעי מנגנון הביטחון הכללי – הנתפס בדרך כלל כתומך של חזבאללה ושל אסד. בעקבות המעצר, פרצו גלי מחאות בסביבותיה של טריפולי, אשר הידרדרו עד מהרה לעימות מזוין כולל בין הקהילה הסונית לבין הקהילה העלאוויית, וגבו את חייהם של כשמונה בני אדם.

בעוד שהצבא הלבנוני הצליח לעצור את האלימות ולהשיב את הסדר על כנו, המתחים העדתיים הרוחשים מתחת לפני השטח בטריפולי רחוקים מלהירגע. הגם שהתפרצויות האלימות המקומיות אינן צפויות להידרדר לעימות מזוין רחב יותר ברמה הלאומית, נודעו למחלוקת סיבב

אירועים אלה השלכות לאומיות רחבות יותר. במאזן הכללי, הקיטוב הלאומי באשר להתנגשויות בטרופולי נתן אישור נוסף לשסע העדתי הפנימי. בהקשר זה חוששים משקיפים פוליטיים בלבנון מהתלקחות אירועי אלימות נוספים בבקעת הלבנון, המאכלסת כיום מספר רב של פליטים סוריים.

אירועי האלימות האחרונים בטרופולי מספרים סיפור נוסף, זה של מחלוקות הולכות וגדלות לא רק בין הסונים לבין השיעים, אלא גם בקרב הקהילה הסונית עצמה. בשנים שלאחר הנסיגה הסורית מלבנון ב-2005, החלו ארגונים סלפים אלימים ולא אלימים גם יחד להכות שורשים במדינה. ארגונים אלה נכחו בלבנון מאז שנות ה-80 והתרכזו באזורים שמסביב לטרופולי כמו גם במחנה הפליטים הפלסטיני נהר אל-בארד בצפון המדינה, בצידון ובמחנה הפליטים הפלסטיני עין-אל-חילוה, בדרומה. עם זאת, בשנות הכיבוש הסורי בלבנון, היו נתונים ארגונים אסלאמיים אלה לפיקוח הדוק של המודיעין הסורי, שמנע מהם למתוח ביקורת על הממשלה ועל הכיבוש, ובכך נגס בסטאטוס הפוליטי שלהם וצמצם את רמות פעילותם.

לאחר הנסיגה הסורית מלבנון ב-2005, אפשרו כוחות ה-14 במארס, שזה עתה נבחרו בראשות תנועת עתיד הסונית, לארגונים הסלפים הלא-אלימים להפוך פעילים יותר מבחינה פוליטית, ולעיתים העלימו עין מביטויי קיצוניות של ארגונים סלפים אחרים. בעוד שמפלגת העתיד לא תמכה בפומבי בארגונים אלה, היא ניסתה בעקיפין לשלבם בשורותיה, תוך הסתמכות על סדר היום המשותף, המתנגד לסוריה ולחזבאללה, במאמץ לאחד את הקהילה הסונית ולהבטיח את הדומיננטיות הפוליטית של המפלגה.

בד בבד, במהלך השנים, עימותים חוזרים ונשנים בין הסלפים האלימים לבין צבא לבנון זרעו ספק באשר לתפקיד הארגונים הסלפים, בפרט לנוכח השלכות הנגזרות מההקצנה בשורותיהם. דוגמה בולטת לאלימות ממקור סלפי, היא ההתנגשות האלימה בין כוחות הצבא לבין הארגון הסלפי-ג'האדיסטי פתח אל-אסלאם, אשר נמשכה למעלה ממאה ימים, וגבתה את חייהם של למעלה מ-400 בני אדם. לאחרונה, בעיקר מאז תחילת המשבר הסורי, גובר החשש מפני ההשפעה הפוליטית, ההולכת וגדלה של הסלפיזם בקרב הקהילה הסונית. אף על פי שארגונים אלה אינם חזקים או משמעותיים דיים, מכדי לקרוא תיגר על הדומיננטיות הפוליטית של תנועת עתיד, הם צוברים לעצמם מספר הולך וגדל של נאמנים בלבנון. מצב זה בתורו מעלה את הסוגיה של הקצנה אפשרית של הקהילה הסונית הלבנונית, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בהתנגשויות האחרונות בטרופולי.

לבסוף, מעבר להשפעה הנוכחית של המשבר הסורי על היחסים בין העדות השונות בלבנון ועל היחסים שבתוך העדות עצמן, בטווח הארוך יותר, תרחיש של התמוטטות המשטר הסורי, עלול להשפיע באופן דרמטי יותר על לבנון, ולחזק את כוחם ואמינותם של הכוחות הפוליטיים, העומדים מאחורי קואליציית ה-14 במארס. במקביל, גם חזבאללה יושפע מהתפתחויות אפשריות אלה, ועם הסתלקות שותפו מדמשק, הוא צפוי לאבד הון פוליטי, כוח ופופולאריות. המצב שייווצר יוביל, ככל הנראה, לטריפת הקלפים הפוליטיים בלבנון, ולביסוסן של בריתות פוליטיות חדשות.